

อาณาจักรสุโขทัย

จากอดีต...สู่ปัจจุบัน

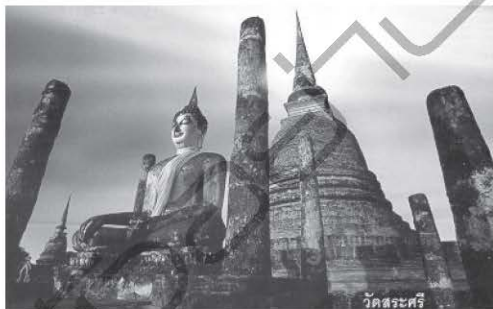

ตลาด พันธุ์แก้ว

 IMAC EDUCATION

อาณาจักรสุโขทัย

จากอดีต...สู่ปัจจุบัน

...สุโขทัยเป็นอาณาจักร
ที่ตั้งอยู่ทางภาคกลางตอนบน
ของประเทศไทย อาณาเขต
ส่วนใหญ่อยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำยม
และแม่น้ำน่าน ถือเป็นแบบฉบับ
ของเมืองหลวงโบราณที่ดีเยี่ยม
อย่างแท้จริงเมืองหนึ่ง
ที่มีการสร้างกันมา...

อาณาจักรสุโขทัยจากอดีต...สู่ปัจจุบัน

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

ฉลาด พันธุแก้ว.

อาณาจักรสุโขทัยจากอดีต...สู่ปัจจุบัน. -- กรุงเทพฯ : แม็ค, 2548.
160 หน้า.

1. ไทย -- ประวัติศาสตร์ -- กรุงสุโขทัย, 1800-1900. I. ชื่อเรื่อง.

959.3

ISBN : 974-261-904-2

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

บริษัทของสงวนลิขสิทธิ์ ห้ามมิให้ผู้ใดนำส่วนหนึ่งส่วนใด หรือตอนหนึ่งตอนใด
ของเนื้อเรื่อง ภาพประกอบและอื่นๆ ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเล่มนี้ ไปทำการคัดลอก
โดยวิธีพิมพ์ดีด เรียงตัว อัดสำเนา ถ่ายฟิล์ม ถ่ายเอกสาร
พิมพ์โดยเครื่องจักร หรือวิธีการอื่นใดเพื่อนำไปแจก จำหน่าย

สงวนลิขสิทธิ์ : เมษายน 2548

ราคา 80 บาท

จัดจำหน่ายโดย บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด

การสั่งซื้อ : ส่งชื่อนัดสั่งง่าย ไปรษณีย์ลาดพร้าว ในนาม อาจารย์พีระ พนาสุภน
9/99 อาคารแม็ค ขอยลาดพร้าว 38 ถนนลาดพร้าว แขวงจันทระเกษม
เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทรศัพท์ 0-2938-2022-7 โทรสาร 0-2938-2028

พิมพ์ที่ : บริษัท วิพรีนธ์ (1991)

โทรศัพท์ 0-2451-3010

คำนำ

“อาณาจักรสุโขทัยจากอดีต...สู่ปัจจุบัน” เป็นหนังสือค้นคว้าอ้างอิง กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สาระที่ 4 : ประวัติศาสตร์ มาตรฐาน ส 4.3 : เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย โดยมุ่งให้รู้จักและเข้าใจผลงานที่เกิดจากภูมิปัญญาในท้องถิ่นของตนและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต และเข้าใจพื้นฐานและผลกระทบจากภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

เนื้อหาภายในเล่มประกอบด้วยเรื่องราวประวัติความเป็นมาก่อนการสร้างกรุงสุโขทัย การสถาปนากรุงสุโขทัย ความเจริญรุ่งเรืองสมัยสุโขทัย การปกครอง เศรษฐกิจ ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ การศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรมสมัยสุโขทัย

บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือค้นคว้าอ้างอิงเรื่อง “อาณาจักรสุโขทัยจากอดีต...สู่ปัจจุบัน” จะเป็นประโยชน์ในการศึกษา ค้นคว้าอ้างอิงของนักเรียน นักศึกษาและผู้สนใจเป็นอย่างดี

บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด

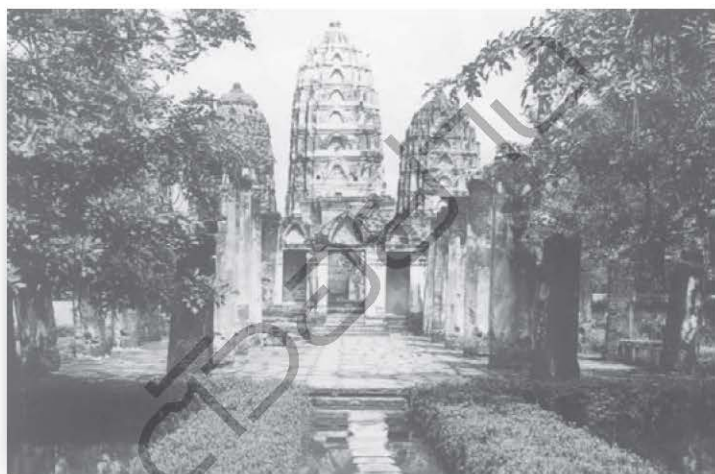
สารบัญ

อาณาจักรสุโขทัย

ก่อนสถาปนากรุงสุโขทัย	9
ศิลปกรรมขอมหรือลพบุรี	11
ความเจริญรุ่งเรืองของสุโขทัย	14
พระพุทธศาสนาในสมัยสุโขทัย	16
พระมหากษัตริย์สมัยสุโขทัย	17
กษัตริย์ที่สำคัญในสมัยสุโขทัย	18
การปกครองในสมัยสุโขทัย	32
ประเภทการปกครองในสมัยสุโขทัย	32
อาณาเขตของสุโขทัย	34
การปกครองอาณาจักรสุโขทัยตอนปลาย (พ.ศ. 1921-1981)	36
เศรษฐกิจสมัยสุโขทัย	37
ความสัมพันธ์กับต่างประเทศ	41
ลังกา	41
จีน	42
มอญ	43

การศึกษา	44
ศาสนา	44
ศิลปวัฒนธรรม	45
ศิลปะสมัยสุโขทัย	47
ประติมากรรม	48
สถาปัตยกรรม	51
จิตรกรรม	53
วรรณกรรม	53
เมืองสำคัญในสมัยสุโขทัย	58
เมืองศรีสัชนาลัย	58
เมืองกำแพงเพชร	68
เมืองพิษณุโลก	69
เมืองนครศรีธรรมราช	71
การเสื่อมอำนาจของอาณาจักรสุโขทัย	73
อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย (มรดกโลก)	77
โบราณสถานที่สำคัญภายในกำแพงเมือง	79
โบราณสถานที่อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศเหนือ	94
โบราณสถานที่อยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศใต้	98

โบราณสถานที่ตั้งอยู่นอกกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก	101
โบราณสถานด้านทิศตะวันตก	102
อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย	103
โบราณสถานในอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย	104
อุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร	124
โบราณสถานในจังหวัดกำแพงเพชร	126
ขนบธรรมเนียมประเพณี	143
บรรณานุกรม	152

อาณาจักรสุโขทัย

ก่อนสถาปนากรุงสุโขทัย

เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ 12-16 ดินแดนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาหรือที่เรียกกันว่าสุวรรณภูมิ เคยอยู่ภายใต้อำนาจของอารยธรรมทวารวดี ซึ่งเชื่อกันว่ามีศูนย์กลางอยู่ในพม่า และมีเมืองสำคัญที่ยิ่งใหญ่เป็นอันดับรองลงมาอยู่ที่นครปฐม อิทธิพลของทวารวดีเมื่อครั้งที่เจริญสูงสุดนั้น ได้แผ่ขยายไปถึงเมืองศรีสุโขทัย และแน่นอนว่าจะต้องครอบคลุมเมืองเล็กๆ ริมฝั่งแม่น้ำยมซึ่งเรียกกันว่า “สุโขทัย” เอาไว้ด้วย

ราวต้นพุทธศตวรรษที่ 18 ขอมซึ่งเป็นชนชาติที่มีอารยธรรมมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 16 และนักประวัติศาสตร์เชื่อกันว่า มีศูนย์กลางอยู่ที่อีสานปุระหรือกัมพูชาในปัจจุบัน มีกษัตริย์ทรงพระนามว่า พระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ทรงมีพระปรีชาสามารถและอาณาพมามาก สามารถขับไล่พวกทวารวดีออกไปจากดินแดนที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาเกือบหมด และเข้ามามีอำนาจเหนือดินแดนแถบนี้ ซึ่งรวมทั้งดินแดนสุโขทัยด้วย

สุโขทัยตกอยู่ใต้อำนาจของขอมตั้งแต่สมัยของพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 เรื่อยมาจนกระทั่งพระองค์แก่ขราลงมาก พระราชอำนาจก็เริ่มลดลงไปด้วย คนไทยกลุ่มหนึ่งภายใต้การนำของพ่อขุนศรีนาวนำถม (ซึ่งเคยปกครองอยู่ที่เมืองศรีสัชนาลัย) จึงได้เข้ามาครอบครองเมืองสุโขทัย (ซึ่งนักประวัติ-

ศาสตราจารย์ดร.คณิศร นิธิฐานว่าอยู่ในราวกลางพุทธศตวรรษที่ 18 หรือ พ.ศ. 1761) ทำให้พระเจ้าอินทรวรมันที่ 2 แห่งขอมต้องส่ง “ขอมสบาดโขลญลำพง” ลงมาปราบปราม สุโขทัยจึงตกเป็นของขอมอีกระยะหนึ่ง โดยมี ขอมสบาดโขลญลำพงเป็นผู้สำเร็จราชการอยู่ คำว่า “ขอมสบาดโขลญลำพง” เป็นคำผสม แยกความหมาย ได้ดังนี้

ขอม หมายถึง ชนชาติขอม

สบาด แปลว่า กล้าหาญ

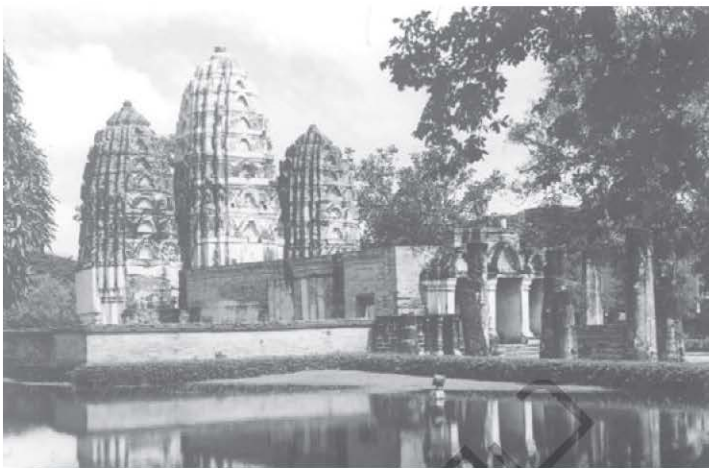
โขลญ คือ เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

ลำพง คือ ชือเมือง

รวมแล้ว “ขอมสบาดโขลญลำพง” คือ เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเมืองลำพง ซึ่งเป็นชาวขอมที่มีความกล้าหาญ เชื่อกันว่าเป็นคำเรียกผู้สำเร็จราชการ หรือตัวแทนราชสำนักขอม

ต่อมาพ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองราด ซึ่งเป็นโอรสของพ่อขุนศรีนาว-นำถมและพ่อขุนบางกลางหาวเจ้าเมืองบางยาง ได้รวบรวมกำลังพลเข้ายึด สุโขทัยมาได้ประมาณปี พ.ศ. 1792-1800 ดังนั้นจึงถือได้ว่าสุโขทัยได้รับการสถาปนาเป็นราชธานี โดยมีพ่อขุนบางกลางหาว ขึ้นครองราชย์เป็นปฐมกษัตริย์ปกครองกรุงสุโขทัย โดยเปลี่ยนพระนามเป็นพ่อขุนศรี-อินทราทิตย์

อารยธรรมที่ปรากฏอยู่ก่อนที่จะสถาปนาอาณาจักรสุโขทัยขึ้นที่เห็นเด่นชัดและยังหลงเหลือร่องรอยให้เห็นมากที่สุดคือ อารยธรรมขอม

▲ วัดศรีสวาย

ศิลปกรรมขอมหรือลพบุรี

แม้ว่าอาณาจักรขอมจะมีศูนย์กลางอยู่ที่อานามปุระหรือกัมพูชา (ปัจจุบัน) แต่เราก็เชื่อกันว่าลพบุรีเคยเป็นศูนย์กลางและเมืองสำคัญของขอมในดินแดนลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยากลาง ในช่วงที่ขอมรุ่งเรืองนั้น สามารถแผ่ขยายอาณาจักรให้กว้างใหญ่ออกไปอย่างมากมาย โดยครอบคลุมดินแดนในแถบภาคกลาง ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของแม่น้ำเจ้าพระยาเกือบทั้งหมด และยังกินไปถึงดินแดนล้านนาบางส่วนอีกด้วย ด้วยเหตุที่คนไทยเชื่อว่าขอมมีเมืองใหญ่สำคัญอยู่ที่ลพบุรี จึงทำให้พากันเรียกศิลปกรรมของขอมว่า ศิลปะลพบุรี

ในศิลาจารึกสมัยสุโขทัย เรียกพวกขอมว่า “กัมพูช” ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายเดียวกันกับของกัมพูชา ส่วนใหญ่ศิลปกรรมต่างๆ ที่ปรากฏอยู่ในสุโขทัย มักเป็นศิลปกรรมขอมในแบบที่เรียกว่าศิลปะสมัยบาเยน ซึ่งเป็นยุคท้ายๆ ของอารยธรรมขอมในดินแดนที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

ลักษณะศิลปกรรมของขอมมีความโดดเด่นเป็นพิเศษกว่ายุคสมัยอื่นๆ ตรงที่หากเป็นประติมากรรม มักทำเป็นเทวรูปหรือสัญลักษณ์แทนองค์พระผู้เป็นเจ้าในศาสนาฮินดู ซึ่งเป็นศาสนาที่ขอมนับถืออยู่ เช่น เทวรูปพระอิศวร พระอุมา หรือสัญลักษณ์ศิวลึงค์ ประติมากรรมขอมมักสร้างด้วยศิลา ต่อมาจึงหล่อด้วยสำริดและโลหะอื่นๆ แต่มักสร้างเป็นเรื่องราวในพระพุทธรูปศาสนานิกายมหายาน ไม่ว่าจะเป็นเทวรูปหรือพระพุทธรูปขอม มักมีลักษณะคล้ายกันคือมีใบหน้าสี่เหลี่ยม คิ้วเกือบบเป็นเส้นตรง ริมฝีปากหนาค่อนข้างกว้าง เชื่อกันว่าในสมัยนี้มีการสร้างประติมากรรมคนเหมือนขึ้นมาแล้ว เช่น รูปพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ซึ่งเป็นกษัตริย์องค์สุดท้ายของขอม สลักด้วยศิลา พบที่ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา

ในส่วนของสถาปัตยกรรมขอมที่ขึ้นชื่อที่สุด ได้แก่ สถาปัตยกรรมทรงปราสาท ซึ่งมีทั้งเป็นเทวาลัยและพุทธสถาน เทวาลัยในสภาพที่สมบูรณ์แบบเรามากเรียกว่าปราสาทหิน เพราะส่วนใหญ่สถาปัตยกรรมขอมมักสร้างด้วยศิลา

ปราสาทขอมมีลักษณะเตี้ยป้อม สร้างด้วยศิลา ต่อมาในสมัยพระเจ้าชัยวรมันเปลี่ยนมาเป็นศิลาแลง ในดินแดนสุโขทัยก่อนที่จะสถาปนาเป็นราชธานี เชื่อกันว่ามีสถาปัตยกรรมขอมอยู่ที่วัดเจ้าจันทร์ ซึ่งต่อมาในสมัยสุโขทัยได้แปลงเป็นพุทธสถานในพระพุทธศาสนา วัดศรีสวายและวัดพระพายหลวงก็มีสถาปัตยกรรมของขอมปรากฏอยู่จนทุกวันนี้

▲ วัดพระพายหลวง

สถาปัตยกรรมประเภทเทวาลัยในสุโขทัยที่สร้างในสมัยหลังเมื่อขอม
ใกล้เสื่อมอำนาจลง ได้แก่ ศาลตาผาแดง ซึ่งทำด้วยศิลาแลงทั้งหลัง ฝีมือ
ยังไม่มีความประณีตงดงามมากนัก

▲ ศาลตาผาแดง

รูปแบบของศิลปกรรมขอมแทบจะสูญสิ้นลงไปจนหมด เมื่อพ่อขุน-ศรีอินทราทิตย์สถาปนาดินแดนสุโขทัยขึ้นเป็นอาณาจักร ยิ่งในสมัยต่อๆ มาเมื่อสุโขทัยมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้นแล้ว ก็ได้สลับแบบอย่างของขอมทั้งไปโดยสิ้นเชิง นอกจากนั้นยังได้คิดแบบอย่างเฉพาะของตนเองขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นในด้านสถาปัตยกรรมและประติมากรรม เช่น สถูปทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ พระพุทธรูป เป็นต้น

ก ความเจริญรุ่งเรืองของสุโขทัย

ในระยะแรกสุโขทัยแผ่ขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชถือได้ว่าเป็นสมัยที่สุโขทัยมีอาณาเขตกว้างไกลที่สุด ประกอบด้วยเมืองสำคัญต่างๆ เช่น ศรีสัชนาลัย พิษณุโลก กำแพงเพชร ตาก นครสวรรค์ แพร่ และน่าน ส่วนดินแดนที่เป็นประเทศราช ได้แก่ เมาะตะมะ และนครศรีธรรมราช ซึ่งต่อมาเมืองทั้งสองนี้ได้แยกตัวเป็นอิสระ

สุโขทัยเป็นอาณาจักรที่ตั้งอยู่ทางภาคกลางตอนบนของประเทศไทย อาณาเขตส่วนใหญ่อยู่บริเวณลุ่มแม่น้ำยมและแม่น้ำน่าน ถือเป็นแบบฉบับของเมืองหลวงโบราณที่ดีเยี่ยมอย่างแท้จริงเมืองหนึ่งที่มีการสร้างกันมานับตั้งแต่ทำเลที่ตั้งของเมืองซึ่งเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีคูเมือง เขื่อน และระบบชลประทานที่ดี

ศิลาจารึกหลักที่ 1 บอกสภาพผังเมืองเอาไว้อย่างชัดเจนว่ามีกำแพงเมืองถึง 3 ชั้น คูน้ำ 3 ชั้นล้อมรอบทั้ง 4 ด้านของเมือง แต่ละด้านมีประตูด้านละ 1 ประตู เพื่อให้ประชาชนสามารถเดินทางติดต่อกันได้อย่างสะดวกสบาย ศิลาจารึกยังกล่าวไว้อีกว่า กลางเมืองสุโขทัยมีตระพังขนาด

ใหญ่ มีน้ำใสใช้ดื่มกินและมีให้ใช้ได้ตลอดปี นอกจากนั้นยังมีวัดใหญ่อยู่ใจกลางเมือง บ้านเมืองสะอาดสวยงาม ร่มรื่นและเขียวชอุ่มไปด้วยพืชพันธุ์นานาชนิด เช่น ป่าหมาก ป่าพลู ป่ามะม่วง ป่ามะขาม ป่าตาล ป่ามะพร้าว และป่ายาง

ชาวเมืองด้านทิศใต้เป็นที่ตั้งของสรีดภงส์หรือเขื่อนกันน้ำที่ถือว่าเป็นการวางแผนด้านชลประทานที่ดีที่สุด อันที่จริงแล้วสุโขทัยมีเขื่อนกันน้ำอยู่ทั้งด้านทิศเหนือและทิศใต้ และยังมีการขุดสระเก็บน้ำขนาดใหญ่เล็กตามความเหมาะสมของพื้นที่กระจายไว้ทั่วเมือง มีการต่อท่อดินเผาเพื่อนำน้ำจากแหล่งน้ำส่งไปตามสถานที่ต่างๆ ที่ห่างไกลอีกด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้จึงไม่น่าแปลกเลยที่สุโขทัยจะอุดมสมบูรณ์และเขียวชอุ่มไปด้วยพืชพันธุ์นานาชนิด ประชาชนนอกจากจะประกอบอาชีพได้อย่างอิสระ ไม่ว่าจะเป็นเกษตรกรรม ทำไร่ทำนาแล้ว ยังอาจทำงานหัตถกรรมและค้าขายได้อย่างเสรี เพราะพ่อเมืองไม่เก็บภาษี

ระบบเศรษฐกิจของสุโขทัยขึ้นอยู่กับเกษตรกรรม การค้าขาย ผลิตผลทางการเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลักของประชาชน นอกจากนั้นยังปรากฏหลักฐานว่า มีการผลิตเครื่องปั้นดินเผาเคลือบในลักษณะอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่บริเวณแม่โจนนอกเมืองสุโขทัย บริเวณเกาะน้อย ปายาง เมืองศรีสัชนาลัย และที่บ้านเตาไห เมืองพิษณุโลก ซึ่งเมื่อรวมทั้งหมดแล้วมีเตาเผาเครื่องปั้นดินเผาถึง 200 เตา เครื่องปั้นดินเผาเหล่านี้สุโขทัยได้นำไปขายยังเมืองต่างๆ ที่อยู่ใกล้เคียงและไกลออกไปรอบๆ หมู่เกาะเอเซียตะวันออกเฉียงใต้

อาณาจักรสุโขทัย
จากอดีต...สู่ปัจจุบัน

5993101100

MACeducation.com
Your Education Online
www.MACeducation.com

ISBN 974-261-904-2

9 789742 619042

ราคา 80 บาท